

Memorandwm Esboniadol i Reoliadau Dyrannu Tai a Digartrefedd (Cymhwysra) (Cymru) (Diwygio) (Rhif 2) 2023

Paratowyd y Memorandwm Esboniadol hwn gan y Grŵp Newid Hinsawdd a Materion Gwledig ac fe'i gosodir gerbron Senedd Cymru ar y cyd â'r is-ddeddfwriaeth uchod ac yn unol â Rheol Sefydlog 27.1.

Datganiad y Gweinidog

Yn fy marn i, mae'r Memorandwm Esboniadol hwn yn rhoi barn deg rhesymol o effaith ddisgwyliedig Rheoliadau Dyrannu Tai a Digartrefedd (Cymhwysra) (Cymru) (Diwygio) (Rhif 2) 2023. Rwy'n fodlon bod y manteision yn cyfiawnhau'r costau tebygol.

Julie James AS
Y Gweinidog Newid Hinsawdd
23 Mai 2023

RHAN 1

1. Disgrifiad

Mae Rheoliadau Dyrannu Tai a Digartrefedd (Cymhwysra) (Cymru) 2014 (“Rheoliadau 2014”) yn darparu ar gyfer gwneud rhai categorïau o bersonau o dramor yn gymwys neu'n anghymwys i gael dyraniad o lety tai a/neu gymorth tai (cymorth oherwydd digartrefedd, yn y bôn).

Bwriedir i Reoliadau 2014 gael eu diwygio gan Reoliadau Dyrannu Tai a Digartrefedd (Cymhwysra) (Cymru) (Diwygio) (Rhif 2) 2023 (“y Rheoliadau diwygio”) i estyn cymhwysra i gael dyraniad o lety tai a chymorth tai a ddarperir gan awdurdodau lleol i bobl sy'n wladolion Prydeinig, personau eraill nad ydynt yn ddarostyngedig i reolaeth fewnfudo (neu nad ydynt yn cael eu trin felly), ac unrhyw un â chaniatâd mewnfudo a hawl i gyllid cyhoeddus sy'n cyrraedd y DU oherwydd yr aflonyddwch sifil yn Sudan, a waethygodd yn sydyn ar 15 Ebrill 2023 yn Khartoum a ledled Sudan.

2. Materion o ddiddordeb arbennig i'r Pwyllgor Deddfwriaeth, Cyfiawnder a'r Cyfansoddiad

Ysgrifennodd y Gweinidog Newid Hinsawdd at Gadeirydd y Pwyllgor Deddfwriaeth, Cyfiawnder a'r Cyfansoddiad ar 18 Mai 2023 i ofyn am gymorth y Pwyllgor i gyflymu'r gwaith o graffu ar y Rheoliadau i alluogi dadl gynnar, oherwydd y brys i'w gwneud.

3. Cefndir deddfwriaethol

Mae adran 160A(3) a (5) o dan Ran 6 o Ddeddf Tai 1996 yn rhoi'r pŵer i Weinidogion Cymru wneud rheoliadau i ragnodi bod categorïau penodol o bersonau o dramor yn gymwys neu'n anghymwys i gael dyraniad o lety tai. Gwneir darpariaeth debyg yn adran 61 o Ddeddf Tai (Cymru) 2014, a pharagraff 1(2) a (4) o Atodlen 2 i'r ddeddf honno, mewn perthynas â gallu Gweinidogion Cymru (a'r Ysgrifennydd Gwladol) i wneud rheoliadau mewn perthynas â chymhwysra neu anghymhwysra categorïau penodol o bersonau i gael cymorth tai. Y rheoliadau yn Rheoliadau 2014 sydd i'w diwygio yw rheoliadau 3, 4, 5 a 6.

Mae'r Rheoliadau diwygio yn cael eu gwneud o dan y weithdrefn penderfyniad cadarnhaol, fel sy'n ofynnol o dan adran 142(3)(b)(ii) o Ddeddf Tai (Cymru) 2014, mewn perthynas â diwygiadau a wneir o dan y Ddeddf honno. Mae rheoliadau a wneir o dan adran 160A o Ddeddf Tai 1996 yn ddarostyngedig i'r weithdrefn negyddol. Mae adran 40 o Ddeddf Deddfwriaeth (Cymru) 2019 yn darparu y gellir cyfuno rheoliadau sy'n ddarostyngedig i weithdrefnau gwahanol.

4. Diben ac effaith fwriadedig y ddeddfwriaeth

Mewn ymateb i'r brwydro a waethygodd yn sydyn yn Khartoum a ledled Sudan ar 15 Ebrill 2023, gwnaeth Llywodraeth y DU drefniadau i helpu pobl i adael eu cartrefi. O ganlyniad, mae mwy na 2,000 o bobl wedi dychwelyd i'r DU drwy gyfres o ehediadau milwrol¹. Ni wyddom faint o bobl fydd yn dychwelyd i'r DU yn y pen draw. Ac ni wyddom ychwaith faint o'r bobl hyn a ddaw i Gymru. Fodd bynnag, er mwyn hwyluso'r broses ddychwelyd i'r rhai sy'n dod o Sudan, mae Llywodraeth y DU wedi cytuno i sicrhau eu bod yn gallu hawlio budd-daliadau, tai cymdeithasol a chymorth tai hyd yn oed os nad ydynt yn preswyllo fel arfer yn y DU. Bydd yn gwneud hynny drwy ddatgymhwyso ei rheolau ynglŷn â'r Prawf Preswylfa Fel Arfer.

Nid yw'r ffordd y mae Llywodraeth y DU yn bwriadu datgymhwyso'r prawf preswylfa fel arfer i bobl sy'n cyrraedd y DU o Sudan wedi'i hadlewyrchu yn y dosbarthiadau rhagnodedig o bersonau sy'n gymwys i gael tai a chymorth tai o dan Reoliadau 2014. Bydd y bobl hynny y mae'r prawf preswylfa fel arfer wedi cael ei ddatgymhwyso yn eu cylch yn anghymwys wedyn i wneud cais am dai cymdeithasol a chymorth tai oni wneir diwygiadau i Reoliadau 2014, gan sicrhau cysondeb rhwng cyfraith budd-daliadau/lles a chyfraith tai Cymru.

Mae'r Rheoliadau diwygio yn diwygio Rheoliadau 2014, sy'n pennu pa bobl o dramor sy'n gymwys i gael dyraniad o lety tai o dan Ran 6 o Ddeddf Tai 1996, neu gymorth tai o dan Atodlen 2 i Ddeddf Tai (Cymru) 2014.

Bydd y Rheoliadau diwygio yn ychwanegu at Reoliadau 2014 Dosbarth newydd o bersonau o dramor sy'n ddarostyngedig i reolaeth fewnfudo a fydd yn gymwys i gael tai a chymorth tai ac yn eu heithrio rhag y prawf preswylfa fel arfer. Y personau yn y Dosbarth newydd hwn yw'r rhai (a) a oedd yn preswyllo yn Sudan cyn 15 Ebrill 2023, (b) a adawodd Sudan mewn cysylltiad â'r brwydro a waethygodd yn sydyn ar 15 Ebrill 2023 yn Khartoum a ledled Sudan, a (c) sydd wedi cael caniatâd i aros yn unol â'r rheolau mewnfudo, a (d) nad yw'n ofynnol eu cynorthwyo heb hawl i gyllid cyhoeddus.

Mae'r Rheoliadau diwygio hefyd yn gwneud y personau hynny nad ydynt yn ddarostyngedig i reolaeth fewnfudo, ac sydd wedi gadael Sudan mewn cysylltiad â'r brwydro cynyddol ar 15 Ebrill 2023, ac a oedd yn preswyllo yn Sudan cyn 15 Ebrill 2023, yn gymwys i gael tai a chymorth tai. Fel arfer, byddai angen i bersonau yn y grŵp hwn, y bydd y rhan fwyaf ohonynt yn wladolion Prydeinig, hefyd aros i fod yn gymwys gan na fyddent yn bodloni'r prawf preswylfa fel arfer yn syth. Bydd y diwygiadau yn eithrio'r cyfryw bersonau (nad ydynt yn ddarostyngedig i reolaeth fewnfudo) rhag y prawf preswylfa fel arfer ac o ganlyniad byddant hwythau hefyd yn gymwys ar unwaith i wneud cais am lety tai neu gymorth tai.

Yn ogystal â'r angen i gysoni rheolau tai yng Nghymru er mwyn datgymhwyso'r prawf preswylfa fel arfer am resymau ymarferol, mae cyfiawnhad hefyd; yn enwedig i'r rhai sydd â chaniatâd mewnfudo a hawl i gyllid cyhoeddus; dros

¹ [2,197 people safely evacuated from Sudan by the UK - GOV.UK \(www.gov.uk\)](https://www.gov.uk/government/news/2197-people-safely-evacuated-from-sudan-by-the-uk)

estyn cymhwysra i dai a chymorth tai yng Nghymru. Mae hyn yn adlewyrchu ymrwymiad Llywodraeth Cymru i hyrwyddo Cymru fel cenedl sy'n gyfrifol ar lefel fyd-eang ac fel cenedl noddfa, drwy ei Strategaeth Ryngwladol. Gallai'r brwydro yn Sudan fod yn niweidiol i hawliau dynol a rhyddidau pobl sy'n dychwelyd i'r DU pe na bai Cymru yn gwneud yr un ymrwymiad â Llywodraeth y DU a'r llywodraethau datganoledig eraill. Mae ymrwymiad cadarn Llywodraeth Cymru i roi diwedd ar ddigartrefedd yng Nghymru yn cryfhau'r cyfiawnhad dros y cynnig hwn, am y byddai unrhyw rwystr sy'n atal cymorth rhag cael ei roi i bobl sy'n ceisio tai neu gymorth tai yn mynd yn groes i'r polisi cyfredol ynglŷn â digartrefedd.

5. Ymgynghori

Gan fod y sefyllfa yn Sudan wedi digwydd mor sydyn, a'r angen ymarferol i wneud yn siwr y gall y rhai sydd wedi cyrraedd neu sy'n cyrraedd Cymru gael tai neu gymorth tai, rydym o'r farn y byddai'n anfanteisiol cynnal ymgynghoriad. Gan y bydd y Rheoliadau diwygio hefyd yn sicrhau canlyniadau sy'n ymwneud â pholisi (mewnfudo a lles) y Llywodraeth y DU a ddargedwir, ni fyddai modd cynnal ymgynghoriad ystyrlon ar ddulliau gweithredu amgen, gan mai effaith y Rheoliadau diwygio yw sicrhau cysondeb rhwng cyfraith tai Cymru a chyfraith mewnfudo/lles.

RHAN 2 – ASESIAD EFFAITH RHEOLEIDDIOL

6. Opsiynau

Mae Llywodraeth Cymru wedi ystyried dau opsiwn i ddiwallu anghenion pobl sy'n dod i Gymru o Sudan.

Opsiwn 1: Busnes fel arfer – Cadw at y sefyllfa fel y mae, sy'n golygu y bydd gwladolion Prydeinig, personau eraill nad ydynt yn ddarostyngedig i reolaeth fewnfudo (neu nad ydynt yn cael eu trin felly), ac unrhyw un sydd wedi cael caniatâd mewnfudo a hawl i gyllid cyhoeddus yn ymdopi heb hawl i dai na chymorth tai.

Opsiwn 2: Gwneud y ddeddfwriaeth (yr opsiwn a ffefrir).

7. Costau a manteision

Opsiwn 1: Busnes fel arfer

Dyma'r opsiwn llinell sylfaen ac fel y cyfryw nid oes unrhyw gostau na manteision uniongyrchol ychwanegol yn gysylltiedig â'r opsiwn hwn. Fodd bynnag, gan fod Llywodraeth y DU yn fodlon datgymhwyso'r prawf preswylfa fel arfer yn achos pobl sy'n dod i Gymru o Sudan, gan ganiatáu iddynt gael budd-daliadau, gellid cael bod yr opsiwn polisi hwn yn annheg o ystyried y ffordd y caiff ei gymhwyso mewn rhannau eraill o'r DU.

Opsiwn 2: Gwneud y ddeddfwriaeth.

Mae'r Rheoliadau diwygio wedi cael eu gwneud heb gyfyngiad ar nifer y bobl a all ddod i'r DU ac nad oes ganddynt ddyddiad gorffen. Felly, mae'n anodd rhagweld yn gywir o faint o bobl a allai gyrraedd. Fodd bynnag, ar sail cyngor swyddogion Llywodraeth y DU, rydym ar ddeall ei bod yn annhebygol y bydd llawer mwy o bobl yn cyrraedd ac rydym o'r farn y bydd penderfyniad Llywodraeth y DU i ddatgymhwyso'r prawf preswylfa fel arfer yn effeithio ar amcangyfrif uchel o 3,000 o bobl.

Mae niferoedd y Sudaniaid ar wasgar yn y DU yn gymharol fach. Mae data Cyfrifiad 2021² yn awgrymu bod 2,000 o bobl yn byw yng Nghymru a gafodd eu geni yn Sudan (ond nid yw'n amlwg ym mha ardal awdurdod lleol y maent yn byw); mae 40,000 yn y DU gyfan. Deellir bod y cymunedau mwyaf o Sudaniaid yn y DU y tu allan i Gymru; yn Birmingham, Llundain a Manceinion.

2

<https://www.ons.gov.uk/file?uri=/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/datasets/populationoftheunitedkingdombycountryofbirthandnationalityunderlyingdatasheets/july2020tojune2021/underlyingdatasheetsforpopulationbycountryofbirthandnationalityjul20tojun21.xls>

At ddiben y Rheoliadau, caiff yr amcangyfrif o 3,000 o bobl a allai gyrraedd ei ddefnyddio i asesu pwy fydd angen tai neu gymorth tai yng Nghymru, o ganlyniad i'r newidiadau a gynigir uchod.

Gallai cyfrifiad sy'n seiliedig ar boblogaeth Cymru o gymharu â gweddill y DU³ ac yn seiliedig ar y 3,000 a allai ddod i'r DU yn ein barn ni, olygu y bydd 150 o bobl yn symud i Gymru yn 2023 o Sudan. Fodd bynnag, byddai angen addasu hyn er mwyn deall cyfran y bobl y mae angen tai neu gymorth tai arnynt wedyn. Bydd y rhan fwyaf o'r rhai sy'n cyrraedd Cymru o Sudan naill ai'n wladolion Prydeinig neu'n ddibynnyddion iddynt – nid ffoaduriaid heb ganiatâd mewnffudo ymlaen llaw.

Dangosodd data Llywodraeth Cymru ar ganlyniadau digartrefedd ar gyfer 2020-21⁴ fod 12,708 o bobl wedi cael cymorth ataliol, yn unol â dyletswyddau o dan Ddeddf Tai (Cymru) 2014, sef 0.4% o boblogaeth Cymru. Os caiff y gyfran honno ei chymhwyso at y bobl a all gyrraedd Cymru o Sudan ac y mae angen cymorth arnynt wedyn, gallai effeithio ar chwe unigolyn.

Er gwaethaf y rhagamcan isel hwn, mae'n bwysig nodi y gallai' rhai a ddaw i Gymru o wlad lle mae gwrthdaro fynd yn ddigartref. Bydd rhai yn cyrraedd, o bosibl wedi drysu ar ôl trawma gadael eu cartrefi, aelodau o'u teulu a'u rhwydweithiau cymorth, a gorfod ymgartrefi mewn lleoliadau ac o dan amgylchiadau anghyfarwydd. Mae'n bosibl hefyd na fydd ganddynt fawr ddim eiddo heblaw'r hyn a gludwyd mewn cesys dillad ac y bydd eu harian yn gyfyngedig i'w cynilion yn unig, ac yn llai o werth nag y mae yn y Sudan, o ystyried y gwahaniaethau mewn incwm rhwng y DU a Sudan. Os bydd yr unigolion hynny wedi cael eu gwahanu oddi wrth ffrindiau a theulu, efallai y byddant yn dibynnu ar fudd-daliadau ac mai ychydig fydd yn dod o hyd i gyflogaeth ar unwaith. O ganlyniad, rhoddir yr amcangyfrif achos gwaethaf o 10-15 o unigolion y bydd angen cymorth tai arnynt yn Nhabl 1 o gostau y gellir mynd iddynt.

Roedd amcangyfrifon yn y Memorandwm Esboniadol ar gyfer Deddf Tai (Cymru) 2014 yn cyfrifo costau i awdurdodau lleol sy'n gysylltiedig â darparu gwasanaethau digartrefedd i ymgeiswyr ar gyfer y cyfnod 2015-16. Mae'r costau hyn wedi cael eu huwchraddio i adlewyrchu chwyddiant yn ystod y cyfnod ers hynny a chânt eu defnyddio yn yr Asesiad Effaith Rheoleiddiol hwn i amcangyfrif y gost y gallai awdurdod lleol fynd iddi pe bai unrhyw un sy'n dod i Gymru o Sudan yn gwneud cais am lety tai neu gymorth tai.

Byddai darparu gwasanaethau digartrefedd o'r fath yn golygu asesiad cychwynnol i'r ymgeiswyr hynny nad ydynt yn ddigartref nac yn anghymwys i gael cymorth. Tybir y bydd yr asesiad hwn yn costio £428.40 fesul ymgeisydd "anghymhwys" a £214.20 i unigolyn yr ystyrir "nad yw'n ddigartref". Wrth gyflawni'r ddyletswydd atal fel y'i rhagnodwyd yn neddfwriaeth 2014, amcangyfrifir costau o £1,112 fesul ymgeisydd.

³ Yn ôl [data'r Cyfrifiad](#), roedd poblogaeth o 3,105,410 yng Nghymru yng nghanol 2021 sef 4.6% o boblogaeth y DU o 67,026,292. Caiff y ffigur hwn ei dalgrynnu i 5% at ddiben yr asesiad hwn.

⁴ [Aelwydydd y rhoddwyd cymorth iddynt yn ôl canlyniad a'r math o aelwyd \(llyw.cymru\)](#)

Mae dyletswydd i roi cymorth i leddfu digartrefedd i ymgeiswyr lle mae mesurau atal yn methu neu y tybir eu bod yn ddigartref adeg cysylltu. Tybir nad oes unrhyw gostau sy'n gysylltiedig â'r ddyletswydd i leddfu digartrefedd i'r ymgeiswyr hynny sydd eisoes wedi mynd drwy'r ddyletswydd atal.

Mewn achosion lle nad yw'r ddyletswydd i leddfu digartrefedd yn llwyddiannus, bydd gan ymgeiswyr y gellir eu hystyried "yn gymwys, yn ddigartref, mewn angen blaenoriaethol ac yn ddigartref yn anfwriadol" ac y mae camau i leddfu digartrefedd wedi bod yn aflwyddiannus, yr hawl i ddyletswydd lawn am gost o £2,274 fesul ymgeisydd (£2,702.40 llai cost asesiad o £428.40). Dangosir costau amcangyfrifedig yn Nhabl 1.

Tabl 1: Cost amcangyfrifedig i awdurdodau lleol mewn perthynas â gwasanaethau digartrefedd

	10 ymgeisydd y flwyddyn	15 ymgeisydd y flwyddyn
£428.40 fesul ymgeisydd "anghymwys"	£4,284	£6,426
£214.20 fel ymgeisydd yr ystyrir "nad yw'n ddigartref"	£2,142	£3,213
£1,112 fesul ymgeisydd sy'n gymwys i gael cymorth yn unol â'r ddyletswydd atal	£11,120	£16,680
£2,274 fesul ymgeisydd y gellir ei ystyried "yn gymwys, yn ddigartref, mewn angen blaenoriaethol ac yn ddigartref yn anfwriadol"	£22,740	£34,110

Yn seiliedig ar amcangyfrifon cyffredinol a gyfrifir drwy adolygu data rheoli, mae awdurdodau lleol wedi nodi y byddai cost prosesu cais am lety tai yn amrywio o £400-£800. Ein tybiaeth yw y byddai gan gyfran fawr o'r rhai sy'n dod i Gymru o Sudan eu cartrefi eu hunain eisoes, gan mai gwladolion Prydeinig fydd llawer ohonynt. Ein hamcangyfrif achos gwaethaf yw y gall 10%-20% o'r 150 a all ddod i Gymru o bosibl ddewis gwneud cais am dai cymdeithasol. Gallai'r costau sy'n gysylltiedig â cheisiadau o'r fath amrywio o £6,000 i £24,000.

Tabl 2: Costau amcangyfrifedig ceisiadau am dai cymdeithasol

	Y gost isaf (£400)	Y gost uchaf (£800)
Angen 15 o gartrefi (10%)	£6,000	£12,000
Angen 30 o gartrefi (20%)	£12,000	£24,000

Manteision

Mae adran 4 o Ran 1 o'r Memorandwm Esboniadol yn amlinellu'r cyfiawnhad dros wneud y Rheoliadau. Mae Llywodraeth Cymru o'r farn y bydd estyn cymhwysra i gael tai a chymorth tai i bobl sy'n dod i Gymru o Sudan yn helpu i leihau'r risg o ddigartrefedd, a phe bai'n digwydd, sicrhau mai peth byrhoedlog, prin ac nad yw'n digwydd eto fyddai digartrefedd o'r fath. Bydd y mesur diogelu

a gynigir gan y Rheoliadau yn helpu i amlygu enw da Cymru fel gwlad ddiogel a chroesawgar.

Mae manteision atal digartrefedd yn ymestyn ymhell y tu hwnt i gostau gwirioneddol, ychwanegol helpu pobl sy'n ddigartref, er enghraifft, cost llety dros dro iddynt. Bu nifer o astudiaethau⁵⁶⁷⁸ a oedd yn ystyried y costau a'r manteision sy'n gysylltiedig â rhoi cymorth tai, sy'n cydnabod yr arbedion sylweddol y gellid eu gwneud drwy ymyriad effeithiol. Gall gwasanaethau digartrefedd effeithiol gynnig manteision a all bara am oes rhywun. Maent yn cynnwys gwell iechyd a llesiant, datblygiad plant ac addysg, a galluogi oedolion i gymryd rhan yn y farchnad lafur a chyfrannu at allbwn economaidd. O ganlyniad, gellir lleihau'r pwysau ar rai gwasanaethau, gwasanaethau digartrefedd awdurdodau lleol a'r GIG a gwasanaethau gofal cymdeithasol, er enghraifft. Dangoswyd bod y manteision yn fwy na'r costau, a hynny'n sylweddol mwy yn aml, yn enwedig o ystyried mai anaml y bydd rhywun sy'n ddigartref ar y stryd yn wynebu'r anfantais honno yn unig. Bydd llawer o unigolion hefyd yn profi effeithiau negyddol ar eu hiechyd meddwl ac, i nifer sylweddol, byddant yn camddefnyddio sylweddau hefyd. O gael y profiadau hynny am amser hir, bydd yn anos adfer, a bydd hynny'n gofyn am hyd yn oed mwy o gymorth a chostau. Yng ngoleuni amgylchiadau'r rhai sy'n dod i Gymru o Sudan, a all fod wedi profi trawma, efallai y bydd yr angen i atal digartrefedd yn fwy aciwt nag angen y boblogaeth ehangach sy'n gymwys i gael tai cymdeithasol a chymorth tai.

Bydd manteision camau gweithredu effeithiol yn cyfrannu at gyflawni sawl un o Ddeddfau Llywodraeth Cymru, megis Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014, Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol 2015, a Deddf Rhoi Terfyn ar Drais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (Cymru) 2015.

8. Asesu'r Gystadleuaeth

Ddim yn gymwys.

9. Adolygiad ôl-weithredu

Ddim yn gymwys.

⁵ [At what cost? | Crisis UK | Together we will end homelessness](#)

⁶ [Better than cure? | Crisis UK](#)

⁷ [Hard-Edges-Mapping-SMD-2015.pdf \(lankellychase.org.uk\)](#)

⁸ [assessing the costs and benefits of crisis- plan to end homelessness 2018.pdf](#)